

ÚVOD

Při příležitosti historických výročí 700 let od narození a 650 let od smrti Jana Lucemburského v bitvě u Kresčaku se naskytla výborná možnost znovu se ohlédnout za tímto českým králem a lucemburským hrabětem, který se ve své době těšil pověsti znamenitého společníka, vyhledávaného účastníka rytířských turnajů, bitev, milovníka nádhery a žen, ale také výborného diplomata své doby. Janova nepochybně zajímavá až poněkud charismatická osobnost, která se rovněž stala předmětem různých mýtů kronikářů, si nesporně a zcela oprávněně stále zasluhuje pozornosti historiků i vědců příbuzných oborů. Ostatně kromě monografie *Jan Lucemburský a jeho doba (1296–1346). K prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou* z pera Jiřího Spěváčka⁹ i jiných odborně publikačních¹⁰ a popularizačních¹¹ počínů, byly Janovi Lucemburskému věnovány v roce 1996 hned dvě velké mezinárodní vědecké konference.¹²

Velmi zajímavé poznatky k Janově osobě přináší i pomocné vědy historické, sfragistiku nevyjímaje. Nejrůznější politická jednání, kterých se intenzívně a hojně zúčastňoval, jej totiž vedla k vydávání a pečetění mnoha listin a mandátů. A právě neobyčejně zajímavý a, jak ve výkladu uvidíme, také poměrně různorodý a mimořádný soubor pečetí Jana Lucemburského bude předmětem mého pojednání. Vzhledem ke značnému množství listin opatřených pečetěmi tohoto Lucemburka uložených v nejrůznějších archivech mnoha evropských států je neobyčejně obtížné takové pojednání napsat a je rovněž pochopitelné, že toto nemůže mít jednou pro vždy trvalou platnost, nýbrž že se naše znalosti budou postupem doby upřesňovat a doplňovat.

K problematice Janových pečetí existuje dosud jedno monografické zpracování, řada článků a pojednání různých úrovní, rozsahu i podrobnosti.¹³ Obvykle však zachycují toli-

9 Spěváček, J.: *Jan Lucemburský a jeho doba (1296–1346). K prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*. Praha 1994.

10 Za všechny srov. Margue, M. a kol.: *Un itinéraire européen Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg et roi de Bohême (1296–1346)*. Bruxelles 1996 či edici Estgen, A. – Pauly, M. – Schroeder, J. (hg. von): *UQB. XI. Die Urkunden Graf Jobanns des Blinden (1310–1346). Teil I.: Die Urkunden aus Luxemburger Archibbeständen*. Luxemburg 1997.

11 Např. výstava *Jean l'Aveugle un prince européen*, konaná v Lucemburku ve dnech 19. listopadu 1997 až 25. února 1998 a k ní se vážící řada popularizačních článků v *Luxemburger Wort* ze dne 20. listopadu 1997 (nestránkováno) z per H. Traufflera, M. Margue a M. Paulyho.

12 Konference *King John of Luxembourg (1296–1346) and the Art of his Era* konaná v září 1996 v Praze a uvedená již v Předmluvě, z níž byl vydán konferenční sborník s názvem *King John of Luxembourg (1296–1346) and the Art of his Era* (ed. K. Benešovská). Prague 1998 a konference *Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg, roi de Bohême (1296–1346)* konaná v říjnu 1996 v Lucemburku, z které byl vydán rovněž konferenční sborník pod názvem *Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg, roi de Bohême (1296–1346)*. PSH 115. Publications du CLUDEM. Tome 14 (hg. von M. Pauly). Luxembourg 1997.

13 Srov. zejména monografické zpracování Brodský, P.: *Pečeti Jana*. Z dalších prací jmenujme např.: Emler, J.: *Zprávy o schůzích archaologického sboru musea království Českébo. Schůzka dne 21. října 1865*. PAM 6, 1865, s. 275–276, Beneš, F.: *Pečet Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského* (sic!). PA 7, 1868, s. 61–62, Tadra, F.: *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420)*. Praha 1892, s. 52–53, Werweke, N. van: *Einige Siegel unserer Herrscher als Beitrag zur Kunstgeschichte des luxemburger Landes*. B. m. a. d., o Janových pečetích na s. 32 a 33 (práce však nevědomky přináší nikoli originá-

ko dílčí problematiku, neboť se často zabývají pouze určitým typem pečeti, popř. typářem či jediným archivním fondem.¹⁴ Nejúplnější titul o pečetích Jana Lucemburského – článek

ly, ale Gomandovy odlišky, jež nejsou příliš přesným napodobením originálů, srov. o tom níže v této pozn. citovanou práci R. Weillera), P o s s e , O.: *Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige I.* Dresden 1909, tab. 48 a 49, IV. Dresden 1913, tab. 74, č. 10, V. Dresden 1913, s. 36, K o s s , R.: *Archiv Koruny české II.* Praha 1928, B e n e š , F.: *České panovnícké pečeti 1310–1526.* Musejní zprávy Pražského kraje 4, 1959, s. 10–24 (z této práce přebírám, kde to bylo možné, typologii velkých Janových pečeti), K o b u c h , M.: *Dočbování listin kláštera marientálského.* ČČH 12, č. 5, 1964, s. 722, pozn. 27, K o b u c h , M.: *Ein übersebenes Sekretiegel des Königs Johann von Böhmen.* FD 14, 1966, s. 1–7, K o b u c h , M. – S p ě v á č e k , J.: *Zwei unbekannte Siegel der böhmischen Luxemburger.* MIOG 75, 1967, s. 30–45, o Janových pečetích na s. 30–41, P r o c h a z k a , R. Freiherr von: *Böhmische Königssiegel.* AH 85, 1971, s. 50–52 (velmi stručně pojednání o českých královských pečetích, mezi nimi se nachází i majestátní strana mincovní pečeti Jana Lucemburského na s. 51, obr. 6), S t e j s k a l , K.: *Umění na dvoře Karla IV.* Praha 1978, s. 41, vyobrazení majestátní strany mincovní pečeti na s. 40, jezdecké na s. 41, B a t t e n b e r g , F.: *Das Hofgerichtssiegel der deutschen Kaiser und Könige 1235–1451.* Köln – Wien 1979 (zabývá se Janovou pečetí říšského vikáře), B r o d s k ý , P.: *Pečeti Elišky Přemyslovny.* ČNM – řada historická 152, 1983, s. 35–47 (Janovým pečetím je zde věnován prostor pouze v pasážích srovnávacích úrovní jeho pečeti a pečeti Elišky Přemyslovny), W e i l l e r , R.: *Catalogue des sceaux de Henri Gomand.* Luxembourg 1984, zejména s. 14 a 44–48, H l a v á č e k , I.: *Johann der Blinde, König von Böhmen und Graf von Luxemburg.* In: Balduin, Erzbischof von Trier – Kurfürst des Reiches 1285–1354. Festschrift aus Anlass des 700. Geburtstages (hg. von F.-J. Heyen). Mainz 1985, s. 151–173, o Janových pečetích na s. 171–173, L a u r e n t , R.: *Les sceaux des princes territoriaux Belges du Xe siècle à 1482 I-II.* Bruxelles 1993, o pečetích Jana Lucemburského I/2, s. 485–489. Okrajově se zmiňuje o Janových pečetích – avšak v podstatě pouze inventární zmínkou – také práce B o b k o v á , L. – B o b k o v á , K.: *Listiny Jana Lucemburského v Budyšíně.* In: Facta probant homines. Sborník příspěvků k životinému jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové (ed. I. Hlaváček). Praha 1998, s. 71–83 (o Janových pečetích na s. 79. Podrobněji jeho pečetím nevěnuji pozornost; na s. 75, v pozn. 16 píše: „zachované pečeti by si zasloužily podrobnější studium.“). Taktéž práce G. Battelii obsahuje pouze stručnou zmínku o Janových pečetích s odkazem na starší práci P. Selly. Srov. B a t t e l i , G.: *Stigilli cecoslovacci nell' archivio vaticano.* FD 1, 1971, s. 27, č. 5, resp. S e l l a , P.: *I sigilli dell'archivio Vaticano I.* Città del Vaticano 1937, s. 911. Nejnověji publikoval či připravil do tisku k problematice pečeti Jana Lucemburského několik příspěvků K. Maráz. Srov. zejména M a r á z , K.: *Příspěvek k sekeretní pečeti Jana Lucemburského.* AČ 45, 1995, s. 25–32, M a r á z , K.: *Jezdecká pečeť Jana Lucemburského jako vzor pro druhý jezdecký typář Petra I. z Rožmberka.* GHI 1996. Brno 1997, s. 15–20, M a r á z , K.: *Neznámé souvislosti mezi jezdeckými pečetěmi Walrama Lucemburského, Jana Lucemburského a Filipa VI. z Valois.* SPFFBU C 45, 1998, s. 37–49 [původně byl článek přijat redakční radou časopisu Umění k otisknutí a v některých mých dalších pracích je také citován jako Umění (v tisku). Nakonec v něm ale otisknut nebyl (srov. k tomu poznámku I na s. 37 článku *Neznámé souvislosti*)] – M a r á z , K.: *Die Reitersiegel der Luxemburger Walram, Johann und Karl als ein Teil der Entwicklungreihe der Reitersiegel der französischen Könige der ersten Hälfte des 14. Jhs.* In: King John of Luxembourg (1296–1346) and the Art of his Era. Vyd. K. Benešová. Prague 1998, s. 82–92.

Vedle jiného také pečetěmi se zabývá publikace M a r g u e , M.: a kol.: *Un itinéraire a edice UQB XI.*

V rámci přehledného výkladu o české sfragistice srov. K r e j č í k o v á , J. – K r e j č í k , T.: *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky.* Praha 1987, o Janových pečetích na s. 291–292, K r e j č í k o v á , J. – K r e j č í k , T.: *Úvod do české sfragistiky.* Ostrava 1989, o pečetích Jana Lucemburského na s. 35 a K r e j č í k , T.: *Pečeť,* s. 161–162. Povšechné zmínky o Janových pečetích jsou rovněž in: B i r n b a u m , V. – C i b u l k a , J. – M a t ě j č e k , A. – P e č í r k a , J. – Š t ě c h , V. V.: *Dějepis výtvarného umění v Čechách I. Středověk* (redigoval Z. Wirth). Praha 1931, s. 397–398, B e n e š , F.: *Pečeť jako pramen pro vojenskou historii.* Historie a vojenství 1, 1963, s. 283, bk: *Staré vypsání pečeti.* PAM 8, 1868/1869, s. 66–67, Z o u b e k , F. J.: *Příspěvky sfragistické.* PAM 8, 1868/1869, s. 114–115.

Původní záměr přinést kompletní výčet literatury, která se zmiňuje slovem či obrazem o pečetích Jana Lucemburského, jsem musel opustit, neboť tento výčet prakticky není možný. Publikací, které přinášejí alespoň vyobrazení některé z pečeti Jana Lucemburského, je obrovské množství a je velmi pravděpodobné, že by nějaká zůstala opominuta. Ostatně je asi zbytečné upozorňovat na knihy, které často mimochodem – pro ilustraci – přinášejí také vyobrazení některé z Janových pečeti. Proto jsem se snažil citovat pokud možno pro Janovy pečeti relevantní literaturu s tím, že u konkrétních Janových pečetních typů se pokouším citovat i starší práce, přinášející jejich vyobrazení. Nelze však samozřejmě považovat výčet prací za úplný.

¹⁴ Např. výše uvedená práce B e n e š , F.: *České panovnícké pečeti* se zabývá pouze Janovými pečetěmi v Archivu České koruny. Dále práce B e n e š , F.: *Pečeť*, která vlastně ani o pečeti Jana Lucemburského nepojednává, neboť F. Beneš zde Janovi připisuje dosud fyzicky existující údajný typář, aniž by tak ovšem činil přesvědčivými

P. Brodského,¹⁵ až do nedávna evidující všechny Janovy typáře, kromě vikářského a jedné z variant (VI. typ) sekretní pečeti,¹⁶ doplněné ikonografickým a formálním rozbořem, pak zůstala v zemích západní Evropy pro jazykovou bariéru prakticky neznámá,¹⁷ navíc máme dnes k dispozici několik nových a zajímavých skutečností.¹⁸ Brodského práce má ovšem jistý nedostatek, totiž ten, že mezi pravé pečeti Jana Lucemburského započítává i odlitky Henriho Gomanda, aniž by však její autor tušil, že se jedná o volné napodobeniny originálních pečeti, které v této podobě nikdy neexistovaly.¹⁹ Výsledkem je potom o několik typů pečeti Jana Lucemburského více, než skutečně měl (srov. níže). Po něm ještě stručně všechny Janovy pečeti, ovšem opět nevědomky i s Gomandovými odlitky shrnul I. Hlaváček.²⁰ V zemích západní Evropy se zřejmě jako poslední problematikou Janových pečeti uceleně zabýval R. Laurent.²¹ Jeho nesporným přínosem je časové upřesnění jednotlivých typů pečeti a citace listin z archivů západoevropských států sousedících s dnešní Belgií i Belgie samotné a rovněž znovupoukázání na skutečnost Gomandových odlitků včetně citací nejdůležitější literatury – pochopitelně jazykově nečeské. Je ovšem třeba říci, že R. Laurent se zabýval pečeti Jana Lucemburského pouze v rámci pečeti princů belgického teritoria a nikoli tedy speciálně. Ze všech těchto důvodů nebude na škodu o Janových pečeti znovu pojednat.

a hodnověrnými důkazy. Je ale pravděpodobné, že se ani nejedná o pečetidlo. Předmět je nejspíše falzem či nejpavděpodobněji uměleckým historickým předmětem 19. století, rozhodně nejsou důvody k jeho připsání Janovi Lucemburskému (srov. výklad níže v textu). Jako další příklad poslouží výše citované práce M. Kobucha, cit. v pozn. 13.

15 B r o d s k ý , P.: *Pečeti Jana*.

16 Brodského práce totiž nerozlišuje IV. a VI. typ Janova sekretu.

17 Např. R. Laurent pojednávající mj. ve své práci také o pečetích Jana Lucemburského ji vůbec nezmiňuje. L a u r e n t , R.: *Les sceaux* 1/2, s. 485–489.

18 Je to především objev nového, celkově již sedmého typu sekretní pečeti a dále skutečnost, že Jan si jeden ze svých jezdeckých typářů velmi pravděpodobně nechal vyřt v Paříži. Srov. k tomu práce M a r á z , K.: *Příspěvek*, resp. M a r á z , K.: *Neznámé souvislosti a M a r á z , K.: Die Reitersiegel*.

19 Srov. k tomu zejména práci W e i l l e r , R.: *Catalogue* či L a u r e n t , R.: *Les sceaux*, zejm. s. 475.

20 H l a v á č e k , I.: *Jobann*, s. 171–173.

21 L a u r e n t , R.: *Les sceaux*. Nutno ale připomenout, že některým Janovým pečetním typům se věnuje také práce M a r g u e , M. a kol.: *Un itinéraire*, s. 20, 24, 122, 146, 164.

